

ANDRZEJ SZYMAŃSKI
Opole, UO

PATROCINIA KRZYŻA ŚWIĘTEGO W POLSCE

1. W tradycji żydowskiej najważniejszym miejscem, w którym czczono Boga–Jahwe, była świątynia w Jerozolimie. Zachowane przekazy ikonograficzne ukazują świątynię Salomona w centrum otoczonego murami Świętego Miasta. Jądrem tego starotestamentowego *locus sacer* był wydzielony przybytek *Sancta sanctorum*, w którym przechowywano Arkę Przymierza. Wstęp do tego miejsca najświętszego ze świętych miał jedynie najwyższy kapłan, który mógł odprawić tam modły i złożyć ofiarę kadzielną. Świątynia była centrum miasta i centrum królestwa Dawida. Jezus w rozmowie z Samarytanką zapowiedział, iż nie tylko na jednym miejscu, w Jeruzalem czy na górze Garizim ludzie będą oddawać cześć Bogu, lecz wszędzie — w duchu i w prawdzie (J 4,21-26). Zatem cześć Panu oddawać można było na każdym miejscu, w każdym kraju i w każdej miejscowości. Nierozerwalny dotychczas związek kultu Najwyższego ze świątynią jerozolimską został zakwestionowany przez samego Jezusa¹.

U chrześcijan miejsce Synagogi zajęła Eklezja–Kościół, stając się równocześnie nowym *locus sacer* — miejscem, gdzie sprawuje się liturgię, odprawia medytacje i modli do Boga. Tutaj zbiera się wspólnota, tutaj neofici są wprowadzani w tajniki wiary, tutaj udziela się im sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Świątynia w życiu gminy chrześcijańskiej od samego początku pełniła niezwykle ważną funkcję integracyjną. W czasach najdawniejszych na użytek wiernych oddawano prywatne mieszkania lub wille. W ten sposób powstał *domus Ecclesiae*, zachowujący swój pierwotny tytuł własności umieszczany zwykle na marmurowej tabliczce, np. *titulus Damasi* lub *titulus Euzepii*. Praktyka ta była załączkiem późniejszych *patrociniów* i tytułów budynków kościelnych (np. *dominus conservator Ecclesiae sanctae Pudenciae*)².

Zwyczaj nadawania świątyniom chrześcijańskim wezwań utrwalił się w IV w. Początkowo kościoły dedykowano głównie samemu Chrystusowi lub Matce Bożej.

¹ R. KNAPIŃSKI, *Sakralizująca funkcja kościoła w mieście. Tradycja i współczesność*, referat wygłoszony podczas IV konferencji o architekturze i sztuce sakralnej *Kościół naszych czasów — zespół sakralny w mieście*. Konferencja odbyła się w czasie Targów Sztuki Sakralnej SACROEXPO w Kielcach, 13 czerwca 2005 r., <http://www.kkbids.episkopat.pl/anamnesis/43/21.htm> (21 stycznia 2006 r.).

² *Tamże*.

Stosunkowo wcześniej pojawiły się wezwania apostołów, przede wszystkim św. Piotra, i męczenników. Świątynie powstające później przy grobach świętych otrzymywały ich wezwania — jednak związek *patrocinium* z relikwiami świętych zanikał w miarę upływu czasu³

Od IV w. nadanie kościołowi tytułu połączone było z obrzędem poświęcenia-konsekracji, który uprawniał do sprawowania w nim liturgii. Pierwszym świadectwem dedykacji świątyni jest przekaz kronikarski EUZEBIUSZA Z CEZAREI, dotyczący poświęcenia w 314 r. bazyliki w Tyrze⁴

W średniowieczu, gdy kult świętych przeżywał swoje apogeum, ogłoszenie przez biskupa *patrocinium* kościoła było uroczystym aktem oddania świątyni na własność Bogu, Jego Matce, aniołom lub świętym właśnie. Termin *patrocinium*, zapożyczony z prawa rzymskiego, w obrzędzie dedykacji został wzbogacony odniesieniem do świętych, których rola jako pośredników między Bogiem a człowiekiem była w średniowieczu przyjmowana jako coś oczywistego i traktowana bardzo realistycznie⁵.

Ogłoszenie *patrocinium* miało także skutki prawne. Święty patron nabywał tytuł własności i jako „właściciel” świątyni zyskiwał podmiotowość prawną. Oddanie mu pod opiekę kościoła bezpośrednio nawiązywało do prawa lennego, przenosząc niejako jego unormowania na płaszczyznę duchową. Często zdarzało się, że kościoły z wezwaniami świętych Pańskich sprzeciwiały się prawom swych świeckich fundatorów. A. GIEYSZTOR i J. SZYMAŃSKI zauważyli, że

walka o likwidację prywatnej własności kościołów w ciągu VIII–XII w. w chrześcijaństwie zachodnim prowadziła do tworzenia z świętych prawnych podmiotów posiadania majątku kościelnego i reprezentantów instytucji związanych z określonym kościołem.

Kościoły na terenach wiejskich były czasami uważane za własność świętego-patrona katedry tej diecezji, do której przynależały. Wizerunki patronów, jako gwarantów porządku prawnego, umieszczano na pieczęciach⁶.

Decyzja co do wyboru patrona kościoła należała do biskupa. W czasach najdawniejszych biskupi misyjni, zakładając kościoły na nowo nawróconych terenach, dedykowali je najczęściej patronowi swego macierzystego kościoła. W kraju już schryś-

³ A. WITKOWSKA, *Titulus ecclesiae. Wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999, s. 49.

⁴ *Historia kościelna. O męczennikach palestyńskich*, tł. A. Lisiecki, Kraków 1993, s. 421; por. WITKOWSKA, *dz. cyt.*, s. 50.

⁵ W ujęciu prawnym termin *patrocinium* oznaczał m.in. prawo własności zobowiązujące do opieki, patronat nad wyzwolonym niewolnikiem, bezpłatną pomoc i obronę (*patrocinium gratuitum*). W prawie średniowiecznym termin *patrocinia vicorum* oznaczał skupiska gospodarstw rolnych, które oddały się pod opiekę wielkich właścicieli lub wysokich urzędników państwowych drogą przekazania im ziemi; por. WITKOWSKA, *dz. cyt.*, s. 52.

⁶ *Tamże*, s. 53; por. też B. KÜRBIŚÓWNA, *Najstarsze dokumenty opactwa benedyktynów w Mogilnie*, SZ 113 (1968), s. 52; A. GIEYSZTOR, J. SZYMAŃSKI, *Patrocinia*, SSS 4, cz. I, s. 45; P. SZCZANIECKI, *Sacramentum dedicationis. Obrzęd poświęcenia kościoła i jego znaczenie w dziedzinie religijnej, obyczajowej i kulturalnej na podstawie polskich źródeł XII wieku*, „Studia Kościelno-Historyczne” 3 (1979), s. 90n.

tianizowanym *patrocinium* wybierał biskup, często porozumiewając się wcześniej z fundatorem świątyni. Wezwania kościołów średniowiecznych były więc ściśle związane z lokalnym środowiskiem kościelnym i świeckim. Konkretnie wezwania były wybierane ze względów religijnych, politycznych, społecznych. Często stosowano się do swoistej „mody”. Często fundator życzył sobie, aby ufundowana przezeń świątynia była dedykowana jego chrzcielnemu patronowi. Szczególną okazją były przeniesienia relikwii lub kanonizacja nowego świętego. Relikwie umieszczano pod mensą ołtarza — te świątynie, które nie mogły się nimi poszczycić, poświęcano najczęściej Chrystusowi (wydarzeniom z Jego życia lub tajemnicom wiary)⁷ W czasach nam bliższych kościoły czasami otrzymywały imię patrona biskupa–konsekratora. W przypadku *patrociniów* chrystologicznych lub maryjnych można zauważyć wyraźną ich zależność od pojawiających się nowych form kultu, ogłaszania dogmatów i nowych świąt liturgicznych. Pewne znaczenie miało także oddziaływanie sanktuariów pielgrzymkowych (np. w Polsce ponad 220 kościołów parafialnych nosi tytuł Matki Boskiej Częstochowskiej)⁸.

Wraz z rozwojem kultu świętych i ich relikwii pojawił się obyczaj nadawania kościołom dodatkowych wezwań — powstawały *patrocinia* wielocłonowe (np. kościół parafialny pw. św. Zygmunta i św. Jadwigi Śląskiej w Kędzierzynie-Koźlu). Rozszerzenie *patrocinium* powodowało niekiedy do powstania dwóch kategorii wezwań—pierwszorzędnych (*principalis*) i drugorzędnych (*secundaris*). Często w dokumentach podawano tylko jedno z nich lub zmieniano kolejność wezwań, co jednak nie oznaczało zmiany wezwania⁹

Obecnie obowiązujące przepisy prawa kanonicznego, sankcjonujące wielowiekowe normy zwyczajowe, ściśle regulują kwestie dotyczące wezwań kościelnych. Kan. 1218 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. stanowi, iż „każdy kościół powinien mieć swój tytuł, który nie może być zmieniony po dokonaniu poświęcenia”¹⁰. Tytuł kościoła jest wymieniany już w dokumencie poświęcenia kamienia węgielnego wznoszonej świątyni, wmurowywanym w jej fundamenty¹¹, jednak „prawomocny” staje się w momencie dokonania aktu konsekracji świątyni. W przypadku uroczystej

⁷ W. ROZYNKOWSKI, *Św. Józef jako patron parafii i kościołów parafialnych w Polsce*, <http://www.jozefologia.pl/33Sympozjum/WRozykowski.htm> (23 stycznia 2006 r.).

⁸ WITKOWSKA, *dz. cyt.*, s. 54–55; por. też S. LITAK, *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku. Struktury administracyjne*, Lublin 1996, s. 104; T. WOJCIECHOWSKI, *O rocznikach polskich X–XV wieku*, „Pamiętnik AU w Krakowie. Wydział Filologiczny, Historyczno-Filozoficzny” 4 (1880), s. 211n; E.H. RITTER, *Patrozinien*, w: R. BAUMER, L. SCHEFFCZYK (red.), *Marienlexicon*, t. V, St. Ottilien 1993, s. 126–127.

⁹ WITKOWSKA, *dz. cyt.*, s. 55; por. też LITAK, *dz. cyt.*, s. 106.

¹⁰ *Codex iuris canonici. Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*, Poznań 1984, s. 481. Can. 1218: *Unaquaeque ecclesia suum habeat titulum qui, petrecta ecclesiae dedicatione, mutari nequit.*

¹¹ *Ordo ad ecclesiam dedicandam et consecrandam*, w: E. GÓRSKI, *Konsekracja kościoła, ołtarza i dzwonów na podstawie nowego wydania pontyfikatu rzymskiego. Tekst i komentarz. Studium liturgiczno-historyczne*, Sandomierz 1966, s. 27–66.

konsekracji kościoła uprzednio już poświęconego przez biskupa, pierwotne *patrocinium* może najwyżej być poszerzone przez dodanie nowego wezwania — zmiana tytułu świątyni wymaga zawsze zgody Stolicy Apostolskiej. Utrata *patrocinium* następuje w przypadku całkowitego lub poważnego uszkodzenia budynku kościelnego oraz w przypadku przeznaczenia go na użytek świecki. W razie ponownego przywrócenia budynku do funkcji liturgicznych może on otrzymać nowy tytuł. Zalecane jest jednak utrzymanie dawnego wezwania¹².

Bogaty zestaw tytułów świątyń stanowią *patrocinia* odnoszące się do osób Boskich, Matki Bożej, aniołów i świętych¹³. Patronat błogosławionych dozwolony jest za specjalnym indultem udzielanym przez Stolicę Apostolską¹⁴.

Patrocinia kościelne bywają klasyfikowane według różnych kryteriów. Przydatna i przejrzysta wydaje się typologia wezwań uwzględniająca pięć podstawowych typów: *patrocinia* trynitarne, chrystologiczne, maryjne, anielskie i hagiograficzne. Wśród wezwań chrystologicznych identyfikuje się wezwania osobowe (Salwator, Święta Rodzina), dogmatyczne (Zmartwychwstanie, Boże Ciało) i ewangeliczne. Do tych ostatnich zaliczają się m.in. wezwania Świętego Krzyża¹⁵. Dotychczasowe przepisy prawne dotyczące *patrocinii* podsumowuje wydana przez prefekta Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów 10 lutego 1999 r. *Notyfikacja w sprawie tytułu kościoła*¹⁶.

¹² WITKOWSKA, dz. cyt., s. 56.

¹³ *Novae Ordo dedicationis* (s. 22) precyzuje: „Tytułem kościoła może być: Trójca Przenajświętsza, Pan nasz Jezus Chrystus pod wezwaniem tajemnicy z Jego życia lub imienia już wprowadzonego do liturgii świętej, Duch Święty, Najświętsza Maryja Panna pod jakimś wezwaniem w liturgii świętej już przyjętym, Święci Aniołowie, Święty wpisany w Martyrologium Rzymskim lub umieszczony w prawie zatwierdzonym *Dodatku*”; por. *Ordo*,

¹⁴ *Tamże*, także *Normae circa patronos constituendos et imagines B.M. Virginis coronandas*, AAS 65 (1973), s. 77.

¹⁵ WITKOWSKA, dz. cyt., s. 57.

¹⁶ *Notyfikacja w sprawie tytułu kościoła*, Not 35 (1999), nr 392–393/3–4, s. 158–159: „1. Każdy kościół winien mieć tytuł, który zostaje nadany podczas liturgicznego obrzędu dedykacji (poświęcenia) lub błogosławieństwa. 2. Tytuł kościoła może stanowić: Przenajświętsza Trójca; nasz Pan Jezus Chrystus pod wezwaniem misterium Jego życia lub imieniem wprowadzonym już do liturgii; Duch Święty; Najświętsza Maryja Panna pod wezwaniem przyjętym już w liturgii; święci Aniołowie, a także Święty lub Błogosławiony, wpisany do Rzymskiego Martyrologium. 3. Tytuł kościoła winien być tylko jeden, chyba że chodzi o Świętych, wpisanych razem do własnego Kalendarza. 4. Osoba Błogosławionego, którego obchód nie został jeszcze wprowadzony do zatwierdzonego Kalendarza diecezjalnego, nie może być wybrana jako tytuł kościoła bez indultu Stolicy Apostolskiej. 5. Po dokonaniu dedykacji kościoła jego tytułu nie wolno zmieniać (kan. 1218), chyba, że Stolica Apostolska zezwoli na to z ważnych przyczyn. 6. Jeśli zaś tytuł został nadany w związku z błogosławieństwem kościoła, jak to przewiduje *Obrzęd błogosławieństwa kościoła*, w tym przypadku biskup diecezjalny może tytuł zmienić (por. kan 381 §1), gdy przemawiają za tym poważne motywy. 7. Tytuł parafii winien być zasadniczo zgodny z tytułem kościoła parafialnego. 8. Patronem, czyli orędownikiem i opiekunem u Boga winna być osoba stworzona, a więc: Najświętsza Maryja Panna, Święci Aniołowie, Święty lub Błogosławiony. Zawsze więc wyklucza się ogłaszanie Patronem Przenajświętszej Trójcy i Boskich Osób. 9. Wybór Patrona dokonany przez wiernych duchownych i świeckich, winien być zatwierdzony przez odpowiednią władzę kościelną. Aby można było czcić

2. Święty Krzyż już w starożytności cieszył się czcią należną symbolowi Męki Pańskiej¹⁷. Paganie na przełomie II i III w. po Chr. uważali chrześcijan za *crucis religiosi* — bałwochwalczych, w swym pojęciu, czcicieli szubienicy Krzyża¹⁸. Po zwycięstwie cesarza KONSTANTYNA nad MAKSENCJUSZEM oraz po odnalezieniu Drzewa Prawdziwego Krzyża przez jego matkę kult tej najważniejszej relikwii rozwijał się bardzo dynamicznie. Konstantyn wznosił w Jerozolimie kościół Krzyża Świętego (*Martyrion*), w którym przechowywano część Krzyża Świętego i celebrowano uroczyste liturgie wielkopiątkową. Z czasem kult Chrystusowego Krzyża stał się tematem kazań, homilii, wszedł na trwałe do sztuki i życia umysłowego chrześcijańskiej Europy wczesnego średniowiecza¹⁹

Począwszy od IV w. kult Krzyża Świętego związany jest z dwoma uroczystościami: *Inventione s. Crucis* i *Exaltatione s. Crucis*. Święto pierwsze początkowo nawiązywało do faktu odnalezienia relikwii przez św. HELENĘ. Od VII w. obchodzono je na pamiątkę odzyskania przez cesarza HERAKLIUSZA zrabowanej przez Persów w 614 r. części Drzewa Krzyża Świętego. Uroczystość Podwyższenia Krzyża Świętego związana była z dedykacją wspomnianego jerozolimskiego kościoła *Martyrion*, która odbyła się 13 września 335 r. Święto to szybko rozpowszechniło się w kościołach wschodnich, zwłaszcza tych, które posiadały rozesłane przez Konstantyna relikwie Świętego Krzyża (m.in. Konstantynopol, Aleksandria)²⁰.

Kościół Zachodni w VII w. obchodził pamiątkę Podwyższenia Krzyża Świętego, w początkach IX w. przyjęło się także święto Znalezienia Krzyża. W kalendarzu liturgicznym Kościoła katolickiego oba święta przetrwały do 1960 r. — wtedy bowiem uroczystość Znalezienia Krzyża Świętego została zniesiona²¹.

Patrocinium Krzyża Świętego i wezwań pochodnych: Podwyższenia i Znalezienia Krzyża rozpowszechniły się szczególnie w epoce wypraw krzyżowych, kiedy to do Europy trafiło wiele relikwii Krzyża Świętego, często o bardzo wątpliwej autentyczności²².

Patrona w liturgii, wybór i zatwierdzenie wymagają aprobaty ze strony Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, która wydaje w tej sprawie odpowiedni dekret. 10. Patron miejsca różni się od tytułu jakiegoś kościoła; osoby patrona i tytułu mogą być te same, ale niekoniecznie. 11. Jeśli zamiast różnych zniesionych parafii zostaje erygowana jedna nowa parafia, winna mieć własny kościół parafialny. Jeśli nie jest to nowo wzniesiony budynek, można zachować dotychczasowy tytuł kościoła. Także kościoły parafii zniesionych, które czasem uważa się za „współparafialne”, zachowują swe własne tytuły. 12. Jeśli kilka parafii łączy się w ten sposób, że powstaje z nich jedna nowa, wolno, z racji duszpasterskich, ustanowić dla niej nowe wezwanie, różne od tytułu kościoła parafialnego (tł. ks. S. Czerwik).

¹⁷ Zob. *Historia i znaczenie krzyża*, http://www.voxdomini.com.pl/vox_art/krzyz.htm (30 marca 2006 r.).

¹⁸ WITKOWSKA, dz. cyt., s. 75.

¹⁹ *Tamże*, s. 76.

²⁰ *Tamże*.

²¹ *Tamże*, s. 77.

²² Por. WITKOWSKA, dz. cyt., s. 77.

Wezwania te należą do najczęściej występujących na ziemiach polskich — ok. 1772 r. nosiło je 158 kościołów parafialnych²³. W 1996 r. w diecezjach polskich 309 świątyń posiadało tytuły pasyjne, w tym 241 posiadało *patrocinium* Podwyższenia Krzyża Świętego, 52 — Krzyża Świętego oraz 16 — Krzyża Świętego²⁴.

3. Wykaz parafii i kościołów parafialnych w Polsce pod wezwaniem Krzyża Świętego — stan z kwietnia 2006 r.²⁵

Lp.	Parafia	Patronat (wezwanie)	Diecezja (Archi-)
1.	Adamów	Podwyższenia Krzyża Świętego	siedlecka
2.	Bargłów Kościelny	Podwyższenia Krzyża Świętego	ełcka
3.	Sułowo	Podwyższenia Krzyża Świętego	warmińska
4.	Łukowice	Podwyższenia Krzyża Świętego	siedlecka
5.	Stanomino	Podwyższenia Krzyża Świętego	koszalińsko-kołobrzaska
6.	Grabówka	Krzyża Świętego	białostocka
7.	Bujaków	Podwyższenia Krzyża Świętego	bielsko-żywiecka
8.	Górszk	Podwyższenia Krzyża Świętego	toruńska
9.	Przeczn	Podwyższenia Krzyża Świętego	toruńska
10.	Siemón	Podwyższenia Krzyża Świętego	toruńska
11.	Huta Krzeszowska	Podwyższenia Krzyża Świętego	zamojsko-lubaczowska
12.	Kobylany	Podwyższenia Krzyża Świętego	krakowska
13.	Trzebień	Podwyższenia Krzyża Świętego	legnicka
14.	Potarzyca	Podwyższenia Krzyża Świętego	poznańska
15.	Jaksonów	Podwyższenia Krzyża Świętego	wrocławska
16.	Leśno	Podwyższenia Krzyża Świętego	pelplińska
17.	Rościśławice	Podwyższenia Krzyża Świętego	wrocławska
18.	Brzeg	Podwyższenia Krzyża Świętego	wrocławska
19.	Brzostek	Podwyższenia Krzyża Świętego	rzeszowska
20.	Bytom	Podwyższenia Krzyża Świętego	gliwicka
21.	Żmudź	Podwyższenia Krzyża Świętego	lubelska
22.	Rejowiec Fabryczny	Podwyższenia Krzyża Świętego	lubelska
23.	Lisewo	Podwyższenia Krzyża Świętego	toruńska

²³ Tamże; por. też S. LITAK, *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku. Struktury administracyjne*, Lublin 1996, s. 559–561, 564.

²⁴ WITKOWSKA, *dz. cyt.*, s. 77.

²⁵ Por. *Katalog parafii*, <http://www.katolik.pl/parafie/index.php> (3.04.2006 r.).

Lp.	Parafia	Patronat (wezwanie)	Diecezja (Archi-)
24.	Brunów	Podwyższenia Krzyża Świętego	legnicka
25.	Płaza	Podwyższenia Krzyża Świętego	krakowska
26.	Cewków	Podwyższenia Krzyża Świętego	zamojsko-lubaczowska
27.	Dachnow	Podwyższenia Krzyża Świętego	zamojsko-lubaczowska
28.	Majdów	Podwyższenia Krzyża Świętego	radomska
29.	Rożnów	Św. Wojciecha Biskupa i Męczennika i Podwyższenia Krzyża Świętego	rarnowska
30.	Częstochowa	Podwyższenia Krzyża Świętego	częstochowska
31.	Blizianka	Podwyższenia Krzyża Świętego	rzeszowska
32.	Niebylec	Znalezienia Krzyża Świętego	rzeszowska
33.	Słowino	Podwyższenia Krzyża Świętego	koszalińsko-kołobrzeska
34.	Stary Jarosław	Podwyższenia Krzyża Świętego	koszalińsko-kołobrzeska
35.	Dąbrowa Gómicza-Łosień	Podwyższenia Krzyża Świętego	sosnowiecka
36.	Dębica	Krzyża Świętego i Matki Bożej Bolesnej	tarnowska
37.	Przegędza	Podwyższenia Krzyża Świętego	katowicka
38.	Wara	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
39.	Działdowo	Podwyższenia Krzyża Świętego	toruńska
40.	Koszelewy	Podwyższenia Krzyża Świętego	toruńska
41.	Kwietniewo	Podwyższenia Krzyża Świętego	elbląska
42.	Łęki Strzyżowskie	Podwyższenia Krzyża Świętego	rzeszowska
43.	Gdańsk Chełm	Podwyższenia Krzyża Świętego	gdańska
44.	Pierwoszyno	Podwyższenia Krzyża Świętego	gdańska
45.	Gdynia Witomino	Podwyższenia Krzyża Świętego i Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny	gdańska
46.	Gliwice	Podwyższenia Krzyża Świętego	gliwicka
47.	Zagórze Śląskie	Podwyższenia Krzyża Świętego	świdnicka
48.	Kaczyce	Podwyższenia Krzyża Świętego	bielsko-żywiecka
49.	Deszczno	Podwyższenia Krzyża Świętego	zielonogórsko-gorzowska
50.	Gralewo	Podwyższenia Krzyża Świętego	zielonogórsko-gorzowska
51.	Gorzów Wielkopolski	Podwyższenia Krzyża Świętego	zielonogórsko-gorzowska
52.	Gołkowice	Podwyższenia Krzyża Świętego i Św. Anny	katowicka
53.	Zbydniów	Podwyższenia Krzyża Świętego	sandomierska
54.	Siemowo	Podwyższenia Krzyża Świętego	poznańska
55.	Konary	Podwyższenia Krzyża Świętego	świdnicka

Lp.	Parafia	Patronat (wezwanie)	Diecezja (Archi-)
56.	Kłoda Wielka	Podwyższenia Krzyża Świętego	wrocławska
57.	Luboszyce	Podwyższenia Krzyża Świętego	wrocławska
58.	Gorczenica	Podwyższenia Krzyża Świętego	toruńska
59.	Górzno	Podwyższenia Krzyża Świętego	toruńska
60.	Falejówka	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
61.	Wyszków	Podwyższenia Krzyża Świętego	siedlecka
62.	Świeradów Zdrój	Podwyższenia Krzyża Świętego	legnicka
63.	Gubin Komorów	Podwyższenia Krzyża Świętego	zielonogórsko-gorzowska
64.	Hajnówka	Podwyższenia Krzyża Świętego i Św. Stanisława Biskupa Męczennika	drohiczynska
65.	Kubalonka	Podwyższenia Krzyża Świętego	bielsko-żywiecka
66.	Besko	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
67.	Jaszczew	Podwyższenia Krzyża Świętego	rzeszowska
68.	Jastrzębie Zdrój	Podwyższenia Krzyża Świętego	katowicka
69.	Przytuły	Krzyża Świętego	łomżyńska
70.	Czernica Wrocławska	Podwyższenia Krzyża Świętego	wrocławska
71.	Osie	Podwyższenia Krzyża Świętego	pelplińska
72.	Kalisz	Podwyższenia Krzyża Świętego	kaliska
73.	Kalwaria Paclawska	Krzyża Świętego	przemyska
74.	Ogorzeliny	Podwyższenia Krzyża Świętego	pelplińska
75.	Malnia	Podwyższenia Krzyża Świętego i Św. Franciszka	opolska
76.	Katowice Brynów	Podwyższenia Krzyża Świętego	katowicka
77.	Katowice, osiedle W. Witosa	Podwyższenia Krzyża Świętego i Św. Herberta	katowicka
78.	Katowice, os. Tysiąclecia (dolne)	Podwyższenia Krzyża Świętego i Matki Bożej Uzdrawienia Chorych	katowicka
79.	Kostomłoty	Podwyższenia Krzyża Świętego	wrocławska
80.	Sońnica	Podwyższenia Krzyża Świętego	świdnicka
81.	Kłodzko	Podwyższenia Krzyża Świętego	świdnicka
82.	Kłodnica	Podwyższenia Krzyża Świętego	katowicka
83.	Koło	Podwyższenia Krzyża Świętego	włocławska
84.	Ustronie Morskie	Podwyższenia Krzyża Świętego	koszalińsko-kołobrzaska
85.	Kuczków	Podwyższenia Krzyża Świętego	kielecka
86.	Pomyków	Podwyższenia Krzyża Świętego	radomska

Lp.	Parafia	Patronat (wezwanie)	Diecezja (Archi-)
87.	Korycin	Znalezienia i Podwyższenia Krzyża Świętego	białostocka
88.	Koszalin	Podwyższenia Krzyża Świętego	koszalińsko-kołobrzeska
89.	Rogowo	Podwyższenia Krzyża Świętego	toruńska
90.	Siedlec Duży	Podwyższenia Krzyża Świętego	częstochowska
91.	Kraków	Podwyższenia Krzyża Świętego	bizantyjska przemysko-warszawska
92.	Kraków Kurdwanów	Podwyższenia Krzyża Świętego	krakowska
93.	Stężyca	Podwyższenia Krzyża Świętego	lubelska
94.	Bobrowice	Podwyższenia Krzyża Świętego	zielonogórsko-gorzowska
95.	Krosno	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
96.	Ochotnica Dolna	Znalezienia Krzyża Świętego	tarnowska
97.	Nawojowa Góra	Podwyższenia Krzyża Świętego	krakowska
98.	Sadlinki	Podwyższenia Krzyża Świętego	elbąska
99.	Legnica	Podwyższenia Krzyża Świętego	legnicka
100.	Rzeszotary	Podwyższenia Krzyża Świętego	legnicka
101.	Sulików	Podwyższenia Krzyża Świętego	legnicka
102.	Dębno	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
103.	Lidzbark Warmiński	Podwyższenia Krzyża Świętego	warmińska
104.	Ciepielów	Podwyższenia Krzyża Świętego	radomska
105.	Hartowiec	Podwyższenia Krzyża Świętego	toruńska
106.	Lubliniec	Podwyższenia Krzyża Świętego	gliwicka
107.	Czarna k. Ustrzyk	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
108.	Łapy	Krzyża Świętego	łomżyńska
109.	Łaskarzew	Podwyższenia Krzyża Świętego	siedlecka
110.	Żulice	Podwyższenia Krzyża Świętego	zamojsko-lubaczowska
111.	Biała	Podwyższenia Krzyża Świętego	lubelska
112.	Łomża	Krzyża Świętego	łomżyńska
113.	Rudno	Podwyższenia Krzyża Świętego	lubelska
114.	Ziempniów	Podwyższenia Krzyża Świętego	tarnowska
115.	Ukta	Podwyższenia Krzyża Świętego	ełcka
116.	Boreczno	Podwyższenia Krzyża Świętego	elbąska
117.	Małdyty	Podwyższenia Krzyża Świętego	elbąska
118.	Słonecznik	Podwyższenia Krzyża Świętego	elbąska

Lp.	Parafia	Patronat (wezwanie)	Diecezja (Archi-)
119.	Konin	Podwyższenia Krzyża Świętego	częstochowska
120.	Smarchowice Wielkie	Podwyższenia Krzyża Świętego	wrocławska
121.	Kanigowo	Podwyższenia Krzyża Świętego	warmińska
122.	Jeruzal Skierniewicki	Podwyższenia Krzyża Świętego	łowicka
123.	Łazany	Znalezienia Krzyża Świętego	krakowska
124.	Otyń	Podwyższenia Krzyża Świętego	zielonogórsko-gorzowska
125.	Gogolewo	Podwyższenia Krzyża Świętego	poznańska
126.	Zebrzydowa	Podwyższenia Krzyża Świętego	legnicka
127.	Niwnica	Podwyższenia Krzyża Świętego	opolska
128.	Olecko	Podwyższenia Krzyża Świętego	ełcka
129.	Zborowskie	Podwyższenia Krzyża Świętego	opolska
130.	Klebark Wielki	Znalezienia Krzyża Świętego	warmińska
131.	Górowo Iławeckie	Podwyższenia Krzyża Świętego	bizantyjska przemysko-warszawska
132.	Godzikowice	Znalezienia Krzyża Świętego	wrocławska
133.	Opole	Podwyższenia Krzyża Świętego – katedra	opolska
134.	Chwałęcin	Podwyższenia Krzyża Świętego	warmińska
135.	Miłakowo	Podwyższenia Krzyża Świętego	warmińska
136.	Opin	Podwyższenia Krzyża Świętego	warmińska
137.	Żołędowo	Podwyższenia Krzyża Świętego	bydgoska
138.	Ostrowiec Świętokrzyski	Podwyższenia Krzyża Świętego	sandomierska
139.	Wysocko Wielkie	Podwyższenia Krzyża Świętego	kaliska
140.	Raszków	Podwyższenia Krzyża Świętego	kaliska
141.	Pawłowice Śląskie	Podwyższenia Krzyża Świętego	katowicka
142.	Mały Płock	Znalezienia Krzyża Świętego	łomżyńska
143.	Łopuszno	Podwyższenia Krzyża Świętego	kielecka
144.	Strzegowa	Podwyższenia Krzyża Świętego	sosnowiecka
145.	Polanów	Podwyższenia Krzyża Świętego	koszalińsko-kołobrzaska
146.	Trzebież	Podwyższenia Krzyża Świętego	szczecińsko-kamieńska
147.	Kawice	Św. Wojciecha i Podwyższenia Krzyża Świętego	legnicka
148.	Dobranowice	Podwyższenia Krzyża Świętego	kielecka
149.	Korzeńsko	Podwyższenia Krzyża Świętego	wrocławska

Lp.	Parafia	Patronat (wezwanie)	Diecezja (Archi-)
150.	Pruszcz Gdański	Podwyższenia Krzyża Świętego	gdańska
151.	Żuława Wielka	Podwyższenia Krzyża Świętego	gdańska
152.	Przemyśl	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
153.	Sieniawa	Przeniesienia Krzyża Świętego	bizantyjska przemysko-warszawska
154.	Grzęska	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
155.	Borkowice	Krzyża Świętego	radomska
156.	Pszczyna	Podwyższenia Krzyża Świętego i Matki Boskiej Częstochowskiej	katowicka
157.	Wodzisław Śląski Zawada	Podwyższenia Krzyża Świętego	katowicka
158.	Końskowola	Znalezienia Krzyża Świętego i Św. Andrzeja Apostoła	lubelska
159.	Radom	Podwyższenia Krzyża Świętego	radomska
160.	Radziejów	Podwyższenia Krzyża Świętego	włocławska
161.	Dąbrówka	Podwyższenia Krzyża Świętego	warszawsko-praska
162.	Rumia	Podwyższenia Krzyża Świętego	gdańska
163.	Korsze	Podwyższenia Krzyża Świętego	warmińska
164.	Klon	Znalezienia Krzyża Świętego	warmińska
165.	Goworowo	Podwyższenia Krzyża Świętego	łomżyńska
166.	Sobieszyn	Podwyższenia Krzyża Świętego	siedlecka
167.	Czaszyn	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
168.	Mchawa	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
169.	Rzeszów	Podwyższenia Krzyża Świętego	rzeszowska
170.	Mogielnica	Podwyższenia Krzyża Świętego	rzeszowska
171.	Rusinowice	Znalezienia Krzyża Świętego i Św. Katarzyny	gliwicka
172.	Sandomierz	Podwyższenia Krzyża Świętego	sandomierska
173.	Sanok	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
174.	Bukowsko	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
175.	Platerów	Podwyższenia Krzyża Świętego	drohiczyńska
176.	Kamionka	Podwyższenia Krzyża Świętego	rzeszowska
177.	Trzciniec	Podwyższenia Krzyża Świętego	kielecka
178.	Siemianowice Śląskie	Krzyża Świętego	katowicka
179.	Tokary	Podwyższenia Krzyża Świętego	drohiczyńska
180.	Czartajew	Podwyższenia Krzyża Świętego	drohiczyńska

Lp.	Parafia	Patronat (wezwanie)	Diecezja (Archi-)
181.	Horyszów Polski	Podwyższenia Krzyża Świętego	zamojsko-lubaczowska
182.	Kraków-Sidzina	Podwyższenia Krzyża Świętego	krakowska
183.	Lipce Reymontowskie	Znalezienia Krzyża Świętego	łowicka
184.	Wierzbie	Podwyższenia Krzyża Świętego	opolska
185.	Sławków	Podwyższenia Krzyża Świętego	sosnowiecka
186.	Ostrowiec	Podwyższenia Krzyża Świętego	koszalińsko-kołobrzaska
187.	Giewartów	Podwyższenia Krzyża Świętego	gnieźnieńska
188.	Lubienia	Podwyższenia Krzyża Świętego	radomska
189.	Dąbrówka	Podwyższenia Krzyża Świętego	pelplińska
190.	Seroczyn Sterdyński	Podwyższenia Krzyża Świętego	drohiczynska
191.	Strzelce Opolskie	Podwyższenia Krzyża Świętego	opolskie
192.	Strzelin	Podwyższenia Krzyża Świętego	wrocławska
193.	Torzym	Podwyższenia Krzyża Świętego	zielonogórsko-gorzowska
194.	Jawornik	Podwyższenia Krzyża Świętego	krakowska
195.	Cerekwica	Podwyższenia Krzyża Świętego	poznańska
196.	Mokrelipie	Znalezienia Krzyża Świętego	zamojsko-lubaczowska
197.	Ścinawa	Podwyższenia Krzyża Świętego	legnicka
198.	Żary	Krzyża Świętego	Ordynariat polowy
199.	Środa Śląska	Podwyższenia Krzyża Świętego	wrocławska
200.	Święty Krzyż	Sanktuarium Relikwii Drzewa Krzyża Świętego	sandomierska
201.	Nowa Dęba	Podwyższenia Krzyża Świętego	sandomierska
202.	Księżopol	Podwyższenia Krzyża Świętego	zamojsko-lubaczowska
203.	Zbylitowska Góra	Podwyższenia Krzyża Świętego	tarnowska
204.	Tczew	Podwyższenia Krzyża Świętego	pelplińska
205.	Nepłe	Podwyższenia Krzyża Świętego	siedlecka
206.	Piszczac	Podwyższenia Krzyża Świętego	siedlecka
207.	Żurawce	Krzyża Świętego	zamojsko-lubaczowska
208.	Szarowola	Krzyża Świętego	zamojsko-lubaczowska
209.	Toruń Kaszczorek	Podwyższenia Krzyża Świętego	toruńska
210.	Psary	Podwyższenia Krzyża Świętego	krakowska
211.	Cekcyn	Podwyższenia Krzyża Świętego	pelplińska
212.	Tychy Czułów	Krzyża Świętego	katowicka

Lp.	Parafia	Patronat (wezwanie)	Diecezja (Archi-)
213.	Nowe Rybie	Znalezienia Krzyża Świętego	tarnowska
214.	Spicymierz	Podwyższenia Krzyża Świętego	włocławska
215.	Wałbrzych	Podwyższenia Krzyża Świętego	świdnicka
216.	Stara Łubianka	Podwyższenia Krzyża Świętego	koszalińsko-kołobrzaska
217.	Warszawa Jelonki	Podwyższenia Krzyża Świętego	warszawska
218.	Jeziorsko	Podwyższenia Krzyża Świętego	włocławska
219.	Luborzyca	Podwyższenia Krzyża Świętego	krakowska
220.	Olszewo Węgorzewskie	Podwyższenia Krzyża Świętego	ełcka
221.	Widawa	Podwyższenia Krzyża Świętego	łódzka
222.	Janowice	Podwyższenia Krzyża Świętego	krakowska
223.	Parcice	Podwyższenia Krzyża Świętego	łódzka
224.	Stara Wieś	Podwyższenia Krzyża Świętego	bielsko-żywiecka
225.	Ustron-Lipowiec	Podwyższenia Krzyża Świętego	bielsko-żywiecka
226.	Wisła-Głębcze	Znalezienia Krzyża Świętego	bielsko-żywiecka
227.	Opole-Podedwórze	Podwyższenia Krzyża Świętego	siedlecka
228.	Dołhobrody	Podwyższenia Krzyża Świętego	siedlecka
229.	Januszewice	Podwyższenia Krzyża Świętego	kielecka
230.	Wodzisław Śląski	Podwyższenia Krzyża Świętego	katowicka
231.	Wielka Wieś	Podwyższenia Krzyża Świętego	tarnowska
232.	Jelenia Góra	Podwyższenia Krzyża Świętego	Ordynariat polowy
233.	Poznań	Podwyższenia Krzyża Świętego	Ordynariat polowy
234.	Wolbrom	Podwyższenia Krzyża Świętego	sosnowiecka
235.	Smardy Górne	Podwyższenia Krzyża Świętego	kaliska
236.	Strzeszów	Podwyższenia Krzyża Świętego	wrocławska
237.	Szlichtyngowa	Podwyższenia Krzyża Świętego	zielonogórsko-gorzowska
238.	Miasteczko Krajeńskie	Podwyższenia Krzyża Świętego	bydgoska
239.	Zabrze	Krzyża Świętego	gliwicka
240.	Janowice	Podwyższenia Krzyża Świętego	tarnowska
241.	Podole	Podwyższenia Krzyża Świętego	tarnowska
242.	Wola Trzydnicka	Podwyższenia Krzyża Świętego	sandomierska
243.	Uciechów	Podwyższenia Krzyża Świętego	kaliska
244.	Zielona Góra	Podwyższenia Krzyża Świętego	zielonogórsko-gorzowska
245.	Zwoleń	Podwyższenia Krzyża Świętego	radomska

Lp.	Parafia	Patronat (wezwanie)	Diecezja (Archi-)
246.	Hubienice	Podwyższenia Krzyża Świętego	tarnowska
247.	Kozłów	Podwyższenia Krzyża Świętego	kielecka
248.	Chelsty-Zdyszewice	Miłosierdzia Bożego i Podwyższenia Krzyża Świętego	radomska
249.	Drożków	Podwyższenia Krzyża Świętego	zielonogórsko-gorzowska
250.	Huta Dąbrowa	Podwyższenia Krzyża Świętego	siedlecka
251.	Rakszawa	Podwyższenia Krzyża Świętego	przemyska
252.	Żory Rój	Podwyższenia Krzyża Świętego	katowicka
253.	Łowiczek	Świętego Krzyża	włocławska
254.	Brzeziny	Świętego Krzyża	kaliska
255.	Braniewo	Świętego Krzyża	warmińska
256.	Brzeziny	Podwyższenia Świętego Krzyża	łódzka
257.	Bydgoszcz	Świętego Krzyża	bydgoska
258.	Bytom Miechowice	Świętego Krzyża	gliwicka
259.	Nawodna	Świętego Krzyża	szczecińsko-Kamieńska
260.	Drzonowo	Podwyższenia Świętego Krzyża	koszalińsko-Kołobrzaska
261.	Iwkowa	Podwyższenia Świętego Krzyża	tarnowska
262.	Sumin	Świętego Krzyża	włocławska
263.	Dębica	Świętego Krzyża	pelplińska
264.	Radawie	Podwyższenia Świętego Krzyża	opolska
265.	Miętne	Podwyższenia Świętego Krzyża	siedlecka
266.	Gdańsk Wrzeszcz	Świętego Krzyża	gdańska
267.	Klisino	Podwyższenia Świętego Krzyża	opolska
268.	Bogdanowice	Podwyższenia Świętego Krzyża	opolska
269.	Lisęcice	Podwyższenia Świętego Krzyża	opolska
270.	Kopice	Podwyższenia Świętego Krzyża	opolska
271.	Grudziądz	Podwyższenia Świętego Krzyża	opolska
272.	Inowrocław	Świętego Krzyża	gnieźnińska
273.	Jaworzno-Jeleń	Świętego Krzyża	sosnowiecka
274.	Kazimierza Wielka	Podwyższenia Świętego Krzyża	kielecka
275.	Srokowo	Świętego Krzyża	warmińska
276.	Kielce	Podwyższenia Krzyża Świętego	kielecka
277.	Kołobrzeg	Świętego Krzyża	koszalińsko-kołobrzaska

Lp.	Parafia	Patronat (wezwanie)	Diecezja (Archi-)
278.	Kozienice	Świętego Krzyża	radomska
279.	Kraków	Świętego Krzyża	krakowska
280.	Rzeczyca Księża	Świętego Krzyża	lubelska
281.	Wyganów	Podwyższenia Świętego Krzyża	kaliska
282.	Leszno	Świętego Krzyża	poznańska
283.	Lublin	Świętego Krzyża	lubelska
284.	Łódź	Podwyższenia Świętego Krzyża	łódzka
285.	Łuków	Podwyższenia Świętego Krzyża	siedlecka
286.	Krasne	Podwyższenia Świętego Krzyża	płocka
287.	Gostyń Śląska	Podwyższenia Świętego Krzyża	katowicka
288.	Szestno	Świętego Krzyża	warmińska
289.	Mysłowice	Świętego Krzyża	katowicka
290.	Zawada	Podwyższenia Świętego Krzyża	krakowska
291.	Myślubórz	Świętego Krzyża	szczecińsko-kamieńska
292.	Oborniki	Świętego Krzyża	poznańska
293.	Węgorzewo	Świętego Krzyża	bizantyjska przemysko-warszawska
294.	Jarnołtów	Podwyższenia Świętego Krzyża	opolska
295.	Piaski	Podwyższenia Świętego Krzyża	lubelska
296.	Wojnowice	Podwyższenia Świętego Krzyża	opolska
297.	Płock Podolszyce	Świętego Krzyża	płocka
298.	Poznań	Świętego Krzyża	poznańska
299.	Moszczanka	Podwyższenia Świętego Krzyża	opolska
300.	Przytyk	Świętego Krzyża	radomska
301.	Racibórz-Studzienna	Świętego Krzyża	opolska
302.	Radom	Świętego Krzyża	radomska
303.	Rzeszów	Świętego Krzyża	rzeszowska
304.	Kalinówka	Świętego Krzyża	zamojsko-lubaczowska
305.	Skoczów	Znalezienia Świętego Krzyża	bielsko-żywiecka
306.	Sosnowiec	Podwyższenia Świętego Krzyża	sosnowiecka
307.	Pysznica	Podwyższenia Świętego Krzyża	sandomierska
308.	Stargard Szczeciński	Świętego Krzyża	szczecińsko-kamieńska
309.	Kobylnica	Świętego Krzyża	poznańska

Lp.	Parafia	Patronat (wezwanie)	Diecezja (Archi-)
310.	Szamotuły	Świętego Krzyża	poznańska
311.	Szczecin-Pogodno	Świętego Krzyża	szczecińsko-kamieńska
312.	Szczytno	Świętego Krzyża	warmińska
313.	Grochowalsk	Podwyższenia Świętego Krzyża	włocławska
314.	Tarnów-Krzyż	Podwyższenia Świętego Krzyża i Matki Boskiej Nieustającej Pomocy	tarnowska
315.	Tarnów	Świętego Krzyża i św. Filipa Neri	tarnowska
316.	Warszawa	Świętego Krzyża	warszawska
317.	Żeszczynka	Podwyższenia Świętego Krzyża	siedlecka
318.	Moszczenica	Podwyższenia Świętego Krzyża	Łódzka
319.	Strzebin	Podwyższenia Świętego Krzyża	gliwicka
320.	Wrocław	Świętego Krzyża	wrocławska
321.	Biezdrowo	Świętego Mikołaja i Świętego Krzyża	poznańska
322.	Września	Świętego Krzyża	gnieźnińska
323.	Bieganowo	Świętego Krzyża	gnieźnińska
324.	Pokój	Podwyższenia Świętego Krzyża	opolska
325.	Zakopane	Świętego Krzyża	krakowska
326.	Zamość	Świętego Krzyża	zamojsko-lubaczowska

Parafie pod wezwaniem Krzyża Świętego i pokrewnymi w diecezjach polskich:

Lp.	Archidiecezja / Diecezja	Liczba
1.	katowicka	16
2.	tarnowska	13
3.	krakowska	13
4.	legnicka	9
5.	poznańska	9
6.	przemyska	14
7.	szczecińsko-kamieńska	5
8.	wrocławska	15
9.	pelplińska	7
10.	sandomierska	7
11.	gliwicka	7
12.	gnieźnińska	4

Lp.	Archidiecezja / Diecezja	Liczba
13.	łódzka	4
14.	opolska	17
15.	warmińska	13
16.	częstochowska	3
17.	lubelska	10
18.	rzeszowska	9
19.	zielonogórsko-gorzowska	10
20.	ełcka	4
21.	koszalińsko-kołobrzeska	11
22.	radomska	12
23.	elbląska	4
24.	gdańska	7
25.	siedlecka	12
26.	warszawska	2
27.	kielecka	8
28.	łowicka	2
29.	bielsko-żywiecka	7
30.	kaliska	8
31.	włocławska	7
32.	białostocka	1
33.	warszawsko-praska	1
34.	łomżyńska	5
35.	sosnowiecka	4
36.	toruńska	11
37.	zamojsko-lubaczowska	11
38.	drohiczyńska	5
39.	bydgoska	3
40.	świdnicka	4
41.	przemysko-warszawska (bizantyjska)	4
42.	Ordynariat Polowy	3
43.	płocka	1

Patronaty Świętego Krzyża i pokrewne występują we wszystkich rzymskokatolickich diecezjach polskich oraz w diecezji przemysko-warszawskiej obrządku bizantyjskiego. Największą ich liczbą mogą poszczycić się diecezje śląskie: opolska (tutaj znajduje się jedyna w Polsce katedra pw. Podwyższenia Krzyża Świętego²⁶), katowicka i wrocławska. Powyżej dziesięciu wezwań posiadają także diecezje: tarnowska, krakowska, przemyska, warmińska, radomska, koszalińsko-kołobrzaska, toruńska i zamojsko-lubaczowska. Najmniej *patrociniów* świętokrzyskich posiadają diecezje Polski środkowej i wschodniej: płocka, częstochowska, warszawska, warszawsko-praska, białostocka, łowicka i bydgoska. Należy jednak pamiętać, że badania przeprowadzone na potrzeby niniejszego opracowania objęły tylko *patrocinia* kościołów parafialnych. Pominęto zatem świątynie klasztorne, filialne i kaplice. Dopiero po ich uwzględnieniu uzyskano by pełen obraz rozprzestrzenienia się kultu Krzyża Świętego w naszym kraju.

Typologia wezwania:

Typ wezwania	Liczba
Podwyższenia Krzyża Świętego	216
Krzyża Świętego	12
Znalezienia Krzyża Świętego	10
Świętego Wojciecha Biskupa i Męczennika i Podwyższenia Krzyża Świętego	1
Krzyża Świętego i Matki Boskiej Bolesnej	1
Podwyższenia Krzyża Świętego i Niepokalanego Poczęcia NMP	1
Podwyższenia Krzyża Świętego i Świętej Anny	1
Podwyższenia Krzyża Świętego i Świętego Stanisława Biskupa i Męczennika	1
Podwyższenia Krzyża Świętego i Świętego Franciszka	1
Podwyższenia Krzyża Świętego i Świętego Herberta	1
Podwyższenia Krzyża Świętego i Matki Bożej Uzdrawienia Chorych	1
Znalezienia i Podwyższenia Krzyża Świętego	1
Świętego Wojciecha i Podwyższenia Krzyża Świętego	1
Przeniesienia Krzyża Świętego	1
Podwyższenia Krzyża Świętego i Matki Boskiej Częstochowskiej	1
Znalezienia Krzyża Świętego i Świętej Katarzyny	1
Sanktuarium Relikwii Drzewa Krzyża Świętego	1
Miłosierdzia Bożego i Podwyższenia Krzyża Świętego	1
Świętego Krzyża	39

²⁶ Dekret Św. Kongregacji do spraw biskupów w sprawie katedry diecezji opolskiej, WUDO 28 (1972), s. 75–76; por. także bullę *Totus Tuus Poloniae populus* z 1992 r.

Typ wezwania	Liczba
Podwyższenia Świętego Krzyża	29
Znalezienia Świętego Krzyża	1
Podwyższenia Świętego Krzyża i Matki Boskiej Nieustającej Pomocy	1
Świętego Krzyża i Świętego Filipa Neri	1
Świętego Mikołaja i Świętego Krzyża	1
Razem	326

Z powyższego zestawienia wynika, iż najczęściej *patrocinium* świętokrzyskie występuje w formie: „Podwyższenia Krzyża Świętego”. Dość popularna jest także wersja: „Podwyższenia Świętego Krzyża”. Są to jedne z częściej występujących w Polsce wezwań kościołów parafialnych, rozpowszechnione w epoce wypraw krzyżowych²⁷. Mniej popularne są wezwania w formie podstawowej („Świętego Krzyża” / „Krzyża Świętego”) oraz *patrocinium* „Znalezienia Krzyża Świętego”. Inne formy wezwań pasyjnych występują sporadycznie.

4. Świadectwem żywotności kultu Krzyża Świętego w Polsce są liczne sanktuaria o wezwaniach świętokrzyskich, zarówno rangi diecezjalnej, jak i ogólnokrajowej. Do najważniejszych należą:

- 1) Dawne opactwo benedyktyńskie na Świętym Krzyżu — obecnie klasztor Ojców Oblatów Maryi Niepokalanej (diecezja sandomierska). W głównym ołtarzu w kaplicy Oleśnickich we współczesnym pancernym tabernakulum przechowuje się relikwie Krzyża Świętego. Drzewo Krzyża zostało uformowane w krzyżyk o podwójnym ramieniu („karawakę”) i oprawione w złotą blachę bogato grawerowaną²⁸.
- 2) Bazylika OO. Dominikanów w Lublinie — relikwie Drzewa Krzyża Świętego przechowywane tam od XV w. zostały skradzione w 1991 r. i obecnie znajdują się w nieznanym miejscu. W posiadaniu dominikanów lubelskich jest tylko niewielki fragment relikwii²⁹
- 3) Katedra pw. św. Mikołaja w Elblągu³⁰.
- 4) Opactwo OO. Cystersów w Krakowie-Mogile³¹.

²⁷ Zob. przyp. 20.

²⁸ Zob. strona domowa klasztoru Ojców Oblatów Maryi Niepokalanej na Świętym Krzyżu, <http://www.swietykrzyz.pl/index1.php?go=Kaplica%20Relikwii%20Krzy%BFa> (31.03.2006); por. też *Podręczny przewodnik po sanktuariach i miejscach pielgrzymkowych*, Włocławek 2004, s. 500–501.

²⁹ *Nasze najświętsze relikwie*, http://www.dominikanie.lub.pl/crux/historia_relikwii.htm (31.03.2006); *Historia relikwii Drzewa Krzyża Świętego przechowywanej w bazylice dominikańskiej w Lublinie*, http://www.dominikanie.lub.pl/crux/historia_relikwii_05.htm (31.03.2006).

³⁰ *Parafia katedralna Elbląg*, <http://www.katedra.elblag.opoka.org.pl/SANKTUARIUM/SANKTUARIUM.htm> (31.03.2006).

³¹ *Sanktuarium Krzyża Świętego w Mogile*, <http://www.mogilacystersi.neostrada.pl/>, 31 marca 2006 r.

Invocations of Holy Cross in Poland

Summary

The author of the article *Invocations of Holy Cross in Poland, a historical and legal study* introduces formerly and currently binding legal and canonical regulations on issues of church invocations. He also indicates the historical conditions of awarding the titles of the Holy Cross in Poland. In the article, a list is contained of the Polish parishes and parish churches under the invocations of the Holy Cross and related ones, according to the status in 2006.